

AUGUSTIN HANICOTTE

In het najaar van 2013 ben ik als conservator gestart met de waardering van de deelcollectie artistieke fotografie van het Zuiderzeemuseum. Deze deelcollectie omvat zo'n 1500 historische en hedendaagse foto's van 33 fotografen, zoals Henri Berssenbrugge, Sem Presser, Dolf Kruger, Henk van der Leeden, Koos Breukel en Hendrik Kerstens. Maar ook foto's van nu minder bekende fotografen als Emile Fréchon en van de fotograferende kunstenaar Augustin Hanicotte zijn erin opgenomen.

Waardering is het bepalen van het cultuurhistorische belang van een voorwerp of een reeks voorwerpen die zich in de collectie bevinden of er deel van kunnen gaan uitmaken. Het gaat dus niet zozeer over de financiële waarde, al kan die wel meespelen. In een museum is die echter zelden de belangrijkste reden om een voorwerp in de collectie te hebben. Het gaat ook niet over de persoonlijke smaak van mijzelf als conservator. De vraag is dus niet of ik iets mooi of lelijk, fascinerend of saai vind maar of het voorwerp met recht en met welke argumenten in de verzameling wordt opgenomen en bewaard. Misschien zijn die persoonlijke smaak en financiële waarde wel de grote verschillen tussen een publieke en een private collectie: in een museum gaat het om het maatschappelijke belang.

Voor de waardering van deze deelcollectie heb ik gebruik gemaakt

van de nieuwe methodiek van de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed: *Op de museale weegschaal*.¹ In deze methodiek kun je als conservator in zes stappen tot een waardering van je collectie komen. Voor de waarde van artistieke fotografie staan vragen als: Hoe bijzonder zijn deze foto's in vergelijking tot andere fotocollecties in Nederland?; Wat weet je van deze foto's?; Heeft het Zuiderzeemuseum unieke foto's van dezelfde fotograaf? en; Wat voor verhaal kunnen wij met die foto's aan ons publiek vertellen? Het kader voor de beoordeling is steeds het collectiebeleid zoals het is uitgewerkt in het collectiebeleidsplan, waarover Kris Callens in dit jaarboek schrijft. De voorwerpen in het bezit van het Zuiderzeemuseum worden beoordeeld binnen de context van de zogenaamde Collectie Nederland, dat zijn alle voorwerpen in publiek bezit, dus niet alleen ten opzichte van de eigen collectie. Op die manier worden doublures met andere publieke

instellingen vermeden. Anders dan eerdere methodes voor waardering laat *Op de museale weegschaal* meer verschillende argumenten en meer nuance in de argumentatie toe. Nieuw aan de methode is ook dat niet alleen de huidige waarde maar ook de potentie van een voorwerp in beeld komt. Zeker bij de beoordeling van een aanwinst is dit bijzonder interessant. Het betekent ook dat een waardering na verloop van tijd kan wijzigen. Het eindoordeel van de waardering gebeurt nog steeds door een letter: topsstukken krijgen een A, belangrijke voorwerpen een B, aanvullingen die de collectie vervolledigen een C en voorwerpen die niet in de collectie thuishoren een D. Voorwerpen met oordeel A, B of C horen in de collectie van het Zuiderzeemuseum. De zogenaamde D-stukken kunnen we dan elders onderbrengen. Afhankelijk van de reden van afwijzing voor het Zuiderzeemuseum, de kwaliteit van het werk en de

EN HET ZOETE LEVEN IN VOLENDAM

André Groeneveld

fysieke staat kunnen foto's met een oordeel D worden ondergebracht bij andere musea, archieven, digitaal gedocumenteerd of in de prullenbak belanden.

Vanwege mijn betrokkenheid bij de tentoonstelling *Volendam kunstenaarsdorp*, het erfgoed van Hotel Spaander in 2009 en mijn interesse in zowel Volendam als fotografie, zag ik de kwaliteit en het unieke van de foto's van Augustin Hanicotte. Maar had ik dat bij het juiste eind? Om die vraag te beantwoorden kwam ik al snel terecht bij Maartje van den Heuvel, conservator Bijzondere Collecties van de Universiteit Leiden. We wisselden samen van gedachten over de waardering van de verschillende fotografen in de collectie van het Zuiderzeemuseum. Wat is nu top in dit kader? Ook Maartje was onder de indruk van de foto's van Augustin Hanicotte. Zij stelde mij voor een artikel te schrijven voor het *Fotografisch geheugen*, het tijdschrift van het *Nederlands Fotogenootschap*;

een uitnodiging die ik graag aannam. Dat artikel vormt de basis voor mijn bijdrage aan dit jaarboek. Achtereenvolgens ga ik in op de foto's van Hanicotte, zijn belang als kunstenaar, de rol van fotografie in zijn werk als schilder en de invloed van deze kwesties op de waardering van de foto's.

Foto's van Augustin Hanicotte

Bij mijn onderzoek naar 'Artistieke fotografie' stuit ik in ons registratiesysteem op 888 foto's van Augustin Hanicotte (1870-1957), een Franse schilder die dus ook fotografeerde. De foto's intrigeren en ik ga verder met mijn speurtocht. Alweer tientallen jaren geleden kreeg het Zuiderzeemuseum een grote hoeveelheid documenten en foto's van Hanicotte aangeboden. De collectie is ondergebracht onder de naam 'Collectie Wouters' vernoemd naar de schenker. De foto's van Hanicotte waren terecht gekomen bij één van de zonen van kunstenaar Wilm Wouters (1887-1957). Deze

afb. 1

André Groeneveld, Pergamijn zakjes met Hanicotte foto's in de bibliotheek van het Zuiderzeemuseum, 2014

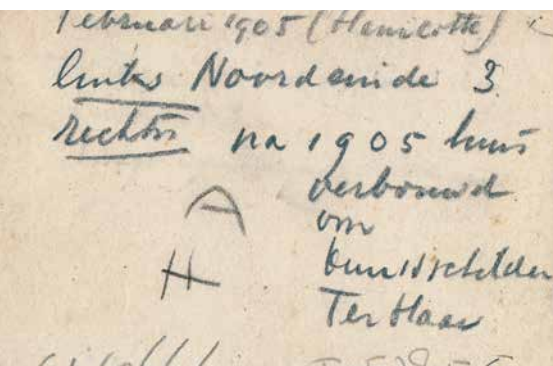

afb. 2

André Groeneveld, celluloid negatief Hanicotte foto F054416 in de bibliotheek van het Zuiderzeemuseum, 2014

1.

Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed, *Op de museale weegschaal*. Collectiewaardering in zes stappen, Amersfoort, 2013; zie <http://cultureelerfgoed.nl/publicaties/op-de-museale-weegschaal-collectiewaardering-in-zes-stappen>.

afb. 3

Augustin Hanicotte, achterzijde foto met initialen "AH", februari 1905, foto 6 x 9 cm, collectie Zuiderzeemuseum, F057855

Nederlandse kunstenaar was een zwager van Augustin Hanicotte. Beide kunstenaars waren getrouwd met een dochter van Leendert en Aaltje Spaander, eigenaren van het kunstenaarshotel Spaander te Volendam. Wilm Wouters trouwde in 1919 met de jongste dochter Connie en zij kregen samen een zoon Wilm jr. (1919-1990). Van deze zoon kreeg het Zuiderzeemuseum de foto's van Hanicotte.

De collectie foto's en negatieven zijn bij overdracht in een flinke stapel enveloppen verpakt met aan de buitenzijde notities over locatie, jaar en gefotografeerde personen. De foto's komen in de bibliotheek terecht waar een medewerkster de foto's en negatieven de afgelopen jaren scant

en de gegevens op de enveloppen in het registratiesysteem invoert. Alle foto's en negatieven worden omgepakt in pergamijn zakjes en voorzien van een F-nummer, wat staat voor documentatie. Dat foto's geen collectie worden is in die tijd heel gebruikelijk. Alleen enkele grote kunstmusea verzamelen fotografie als 'Artistieke fotografie'. De genummerde zakjes worden uiteindelijk rechtop gezet in enkele open kartonnen dozen en in de bibliotheek opgeslagen; verre van ideaal. Bij mijn zoektocht naar de foto's van Hanicotte kom ik op een archiefkast vier kartonnen doosjes tegen met daarin de foto's, negatieven en oude enveloppen (afb. 1). Van sommige nummers bestaat zowel een celluloid negatief (afb. 2) als een fotoafdruk, van anderen alleen het negatief of alleen een afdruk of in sommige gevallen zelfs alleen een zwart-wit of kleurenreproductie uit de jaren 1970. Nieuwsgierig naar hoe de echte fotoafdrukken eruit zien maak ik enkele pergamijn zakjes open. De kwaliteit en de artistieke inhoud van de foto's zijn verbluffend goed. De foto's hebben de tand des tijds goed doorstaan. Op de achterzijde heeft Hanicotte soms het jaartal van maken vermeld en zijn initialen 'AH' (afb. 3). Het wordt tijd voor een her- en opwaardering.

Wat opvalt bij het bekijken van de foto's is dat ze gemaakt zijn door iemand die heel goed kan kijken – een

kunstenaar. De composities zijn vaak ongewoon, bijvoorbeeld door een zeil van een botter als een toneelgordijn te gebruiken. Het levert sferische verstilde foto's op met een mooi doorkijkje. Andere foto's laten juist hectiek zien zoals de feestgangers tijdens de kermis. Alles draait om Volendam en het zoete leven van kort na 1900.

Hoe kwam Hanicotte daar terecht en wie is deze Franse kunstenaar?

Kunstenaar Augustin Hanicotte

Augustin Hanicotte wordt op 22 juli 1870 geboren in Béthune, een stadje net over de grens bij het Belgische Ieper, als 13e kind in een familie van maar liefst 17 personen. Wanneer hij 13 jaar oud is wordt hij wees en daarna opgevoed door een oom, die hem aanmoedigt zijn artistieke talenten te ontwikkelen. Hij vertrekt naar Parijs waar hij aan de Ecole des Beaux Arts zijn opleiding krijgt. Kort daarna sluit hij zich aan bij een groep kunstenaars rond Paul Gauguin - de 'Nabis'. Ze schilderen naar de natuur in ongemengde kleuren en grote vlakken in plaats van kleine impressionistische toetsen. De vlakken worden gescheiden door lijnen. In 1895 en 1896 gaat hij samen met Henri Matisse in Bretagne schilderen. Zoals veel van zijn tijdgenoten bezoekt Hanicotte er enkele kunstenaarsdorpen en komt zo via

afb. 4

Augustin Hanicotte, Zelfportret met bevriende kunstenaars op de dijk tussen Volendam en Edam (links Hanicotte, rechts Wilm Wouters), foto 6 x 9 cm, collectie Zuiderzeemuseum, F057685

afb. 5

Augustin Hanicotte, Kinderen op het Noordeinde, foto 6 x 9 cm, collectie Zuiderzeemuseum, F057897

afb. 6

Augustin Hanicotte, Kermis op het Kleiperk (uitzicht atelier Hanicotte), 1907, foto 6 x 9 cm, collectie Zuiderzeemuseum, F058156

via in 1899 in Volendam terecht, waar het dan al een komen en gaan is van kunstenaars van over de hele wereld.

Hij neemt zijn intrek in *Hotel Spaander*, het toen al beroemde kunstenaarshotel van Leendert en Aaltje Spaander en hun zeven dochters, waarvan de jongste dan net drie jaar oud is. Hij voelt zich al snel thuis tussen deze familie en de binnen- en buitenlandse kunstenaars die in het hotel verblijven (afb. 4). Zijn kleurrijke schilderstijl past perfect bij het vissersdorp en zijn kleurrijke inwoners. Hanicotte betreft één van de twee ateliers die Spaander op het Kleiperk achter het hotel heeft laten bouwen. Hier werkt Hanicotte aan meerdere doeken van spelende kinderen, zoals *Fête villageoise*. We

zien op deze werken zowel kinderen in Volendamse- als in Waterlandse kleding afgebeeld. In de fotocollectie komen we groepjes kinderen op het Kleiperk tegen, maar we zien ook kinderen die op het Noordeinde van en naar school lopen. De zusterschool voor Rooms-Katholieke meisjes en een bewaarschool voor jongens en meisjes van alle gezindten, bevonden zich namelijk daar onderaan de dijk. Het levert prachtige sfeerfoto's op van kinderen in zowel Volendamse als Waterlandse kleding (afb. 5).

Foto's voor schilderij La Kermesse

Naast deze doeken werkt Hanicotte ook gestaag door aan enkele monumentale doeken waaronder

La Kermesse (de Kermis) met een formaat van maar liefst 171 x 345 cm. Hanicotte maakt daarvoor tientallen schetsen op klein en groot formaat. In dezelfde tijd maakt hij ook een groot aantal foto's. Wat uit het bekijken en onderzoeken van Hanicotte's foto's blijkt, is dat hij zijn foto's als studiemateriaal voor zijn schilderijen heeft gebruikt. Zo verwerkt Hanicotte zijn foto's als een ware collage in zijn grote kermis schilderij.

De Kermis duurt in die tijd 10 dagen en speelt zich af rond Hotel Spaander. Op de Dijk staan kraampjes, aan de achterkant op het Kleiperk de draaimolen en Turkse schommel (afb. 6) en binnen in de gelagkamer van het hotel is het stampvol feestgangers. De kermis begint

afb. 7

Augustin Hanicotte, Kermis kraampjes op de Dijk, 1906, foto 6 x 9 cm, collectie Zuiderzeemuseum, F058246

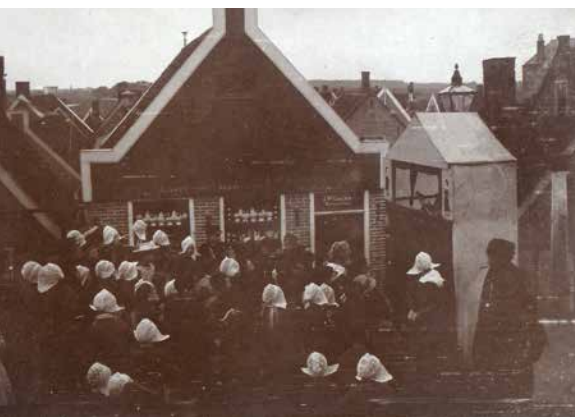
op woensdag met een ritje in de draaimolen en het bezoeken van een muziek- of toneeluitvoering. Op zaterdag barst het volksfeest pas echt los als de vissers thuiskomen en na een borrel in het café de kermis opgaan. Tussen 1904 en 1907 vermaakt ook Hanicotte zich er prima. Hij fotografeert op een 'snapshot' achtige manier de overvolle Dijk (afb. 7), feestvierende en luidkeels zingende jonge vissers en kinderen die rond een draaiorgel staan. Meer picturaal is een foto van moeders en kinderen die naar een 'Jan Klaassen en Katrijn' voorstelling kijken, gefotografeerd vanuit het raam op de eerste etage van Hotel Spaander (afb. 8).

Voor de locatie van het schilderij kiest Hanicotte de centrale spil van het dorp, de Dijk, links om de hoek van Hotel Spaander. We staan ter hoogte van het postkantoor en zien links de klokkenpaal en de botters in de haven tussen de zeilen door (afb. 9), rechts een houten bruggetje leidend naar café Mastenbroek (afb. 10). Op de Dijk zelf is het een groot volksfeest, voor Volendamers het zoete leven waar ze ieder jaar reikhalzend naar uitkijken en ook geld voor opzij leggen (afb. 11). Qua personages gebruikt Hanicotte ook enkele van zijn gefotografeerde 'modellen'. Zo zien we links op de voorgrond een speelgoedpaard op wieltjes dat wordt voortgetrokken

door een meisje. Hanicotte fotografeerde haar in spiegelbeeld op de Dijk (afb. 12). Hanicotte werkt maar liefst vier jaar aan het schilderij. Op een atelierfoto uit circa 1907 zien we het werk in schetsmatige uitvoering (afb. 13).

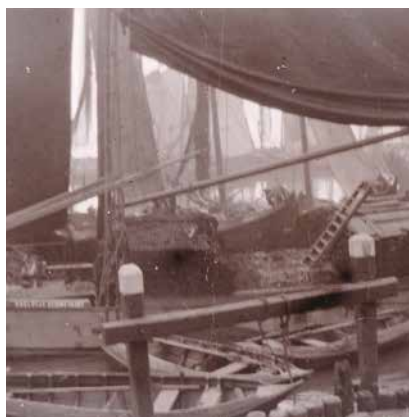
Hanicotte voltooid *La Kermesse* in 1910 en exposeert het voor het eerst in 1911 op een Internationale Kunsttentoonstelling in Rome. Een redacteur van het Algemeen Handelsblad beschrijft het werk in de krant van 28 juni 1911 als volgt: "... de Kermesse van Augustin Hanicotte, die als zijn woonplaats Volendam opgeeft en dus blijkbaar de pretentie heeft te willen doen voorkomen of het daar midden over dag zoon 'pan' is, en met de overdreven bontkleurigheid van dit groote doek zeker het oordeel van zijn landgenoot Hourticq, dat Nederland kleurloos is, heeft willen weerleggen."

Deze recensent moet een van de weinige negatieve criticasters zijn geweest want de critici zijn verder vol lof over dit schilderij. Eén van hen is de correspondent van het *Nieuws van den Dag* die in zijn artikel *Brieven uit Parijs* zijn bezoek op 15 juni 1910 aan de Salons *Société Nationale* en *Artistes Français* in het Grand Palais beschrijft. Hij is lyrisch over het schilderij van Hanicotte getuige onderstaand citaat: "... Als altijd vond ik op beide Salons heel wat Hollandsche motieven.

afb. 8

Augustin Hanicotte, Poppenkast voor Hotel Spaander, foto 6 x 9 cm, collectie Zuiderzeemuseum, F057952

afb. 9

Augustin Hanicotte, Haven met turfschip 'Roelofje' en zeilen, sept.1905, foto 6 x 9 cm, collectie Zuiderzeemuseum, F057635

De vreemde schilders, zoowel Belgen en Engelschen als Franschen, toonen dat zij de schoonheid van ons land en onze zee en het typische, karakteristieke van ons volk zien en gevoelen; en menigeen weet het één en het ander uit te beelden niet alleen naar den vorm, maar ook met de ziel. Weinigen echter hebben daarin zulk een onbetwistbaar meesterschap verworven als de Franschman Augustin Hanicotte, die al jarenlang in Volendam woont en reeds dikwijls mij getroffen heeft door de juistheid, waarmee hij het leven uit zijn omgeving, daar weet af te beelden, door de diepte waartoe hij doordringt in het volk der visschers en strandbewoners, te midden wier hij leeft. Dit jaar echter trok zijn grootte schilderij *Kermesse* (te Volendam natuurlijk) bijzonder de aandacht, zóó zeer, dat de Staat het aankocht om het in het Luxemburg-Museum te plaatsen, een onderscheiding die aan weinigen te beurt valt en nu zeker ten volle verdiend is. De woelige levendigheid der jonge en oude kermisgasten is er zóó waar in uitgedrukt, het is zóó innig doortrokken met die robuste vroolijkheid, waartoe die anders stille, ernstige menschen vervallen wanneer zij pret maken, het groote tafereel, met zijn achtergrond van bootzeilen ter eene en kermistententent ter andere zijde is zóó woest kleurig, dat wij licht een oogenblik terugdeinzen voor hetgeen ons overstelpend schijnt; maar de zon

afb. 10

Augustin Hanicotte, *Kermis op de Dijk*, 1906, foto 6 x 9 cm, collectie Zuiderzeemuseum, F058101

afb. 11

Augustin Hanicotte, *Feestvierders op de Dijk*, foto 6 x 9 cm, collectie Zuiderzeemuseum, F058183

afb. 12

Augustin Hanicotte, *Volendams meisje met speelgoedpaardje*, 1905, foto 6 x 9 cm, collectie Zuiderzeemuseum, F057853

afb. 13

Augustin Hanicotte, *La Kermesse* in het atelier, foto 6 x 9 cm, collectie Zuiderzeemuseum, F058264

afb. 14

Augustin Hanicotte, *La Kermesse*, 1910, olieverf op doek 171 x 345 cm, collectie Musée des Beaux-Arts, Valenciennes

afb. 15

Augustin Hanicotte, *Femme au bord du Zuiderzee*, olieverf op doek, collectie Kunsthandel Joop van Schaik

schijnt fel over die joelende krioelende massa en wij voelen hoe krachtig de kunstenaar moet zijn aangegrepen door de hevigheid van het leven dat hij voor zich zag, in zich opnam en meesterlijk realistisch op het doek bracht. Ik waag te voorspellen dat dit schilderij een der merkwaardigste stukken van het groote Parijsche museum voor levende kunstenaars zal zijn; maar men moet het met geduld en meer dan eenmaal bezien.” (afb. 14)

Inderdaad is het schilderij *La Kermesse* voor een bedrag van 4.000,- franc aangekocht voor de collectie van het Musée du Luxembourg in Parijs, waar het tot 1926 zal worden ondergebracht. Daarna verblijft het in Musée des Beaux-Arts te Valenciennes maar is officieel toegewezen aan het Musée d'Orsay te Parijs.

Een andere aanpak

Kleurloos zijn de schilderijen van Hanicotte geenszins. In kleurrijkheid wordt het beschreven schilderij *La Kermesse* nog overtroffen door het kleine schilderij *Femme au bord du Zuiderzee* uit de collectie van kunsthandelaar Van Schaik (afb. 15). In fel blauw, roze, groen en rood heeft Hanicotte een groepje Volendammer vrouwen en meisjes weergegeven. De figuren heeft hij op een abstraherende manier in grote toetsen op het paneel neergezet. Het schilderij heeft nog steeds iets verfrissends en oogt als een grote studie.

Wanneer we schilderij en foto's met elkaar vergelijken, blijkt dat Hanicotte bij dit schilderij voor een andere aanpak heeft gekozen. Hij gebruikt niet zoals bij *La Kermesse* de collage methode, waarbij hij enkele onderdelen van foto's gebruikt en op het doek verwerkt, maar neemt voor dit schilderij twee hele foto's als uitgangspunt (afb. 16 en 17). Hanicotte maakt de foto's van het groepje kinderen op het Kleiperk achter Hotel Spaander. Voor het schilderij laat hij de complete compositie van de foto's intact, maar wijzigt de inhoud ervan. Zo vervangt hij alle jongetjes door meisjes en het staande oudere meisje door een vrouw met een in doeken gewikkeld kind op haar arm. De twee zittende kinderen spelen met poppen, zoals we dat ook op één van de twee foto's kunnen zien.

Weg uit Volendam

Na het succes van de verkoop van *La Kermesse* volgt een nieuw ander succes, want Hanicotte wordt verliefd op een van de dochters van Spaander, Trijntje Margaretha 'Trinette' (afb. 18). Ze trouwen op 4 augustus 1914 op het stadhuis van het IXe arrondissement 9, Rue Drouot te Parijs. Samen bezoeken ze enkele bevriende kunstenaars van Hanicotte in Bretagne, waaronder Maurice Denis. In 1916 is het even gedaan met het zoete leven. Hanicotte's schilderijen lopen waterschade op

door de watersnood van 13 - 14 januari waarbij zijn Volendamse atelier op het Kleiperk onder water komt te staan. Mede daardoor en ingegeven door een zwakke gezondheid besluit Hanicotte in 1916 met zijn Trinette naar het Zuid-Franse kunstenaarsdorp Collioure te verhuizen. Hij voelt zich er enorm goed. Er zouden nog 41 zoete jaren onder de Franse zon volgen, waarin hun dochter Sylvia werd geboren en Hanicotte een schilderschool voor kinderen zou oprichten.

Hoe bijzonder zijn de foto's van Hanicotte?

Mijn conclusie na het bekijken van de foto's van Hanicotte is, dat de foto's in meerdere opzichten bijzonder zijn. De foto's zijn in sommige opzichten te vergelijken met de foto's van George Hendrik Breitner (1857-1923),

afb. 16
Augustin Hanicotte, studie voor *Femme au bord du Zuiderzee*, foto 6 x 9 cm, collectie Zuiderzeemuseum, F057822

die zijn Amsterdamse 'snapshot' achtige straatfoto's ook gebruikte als basismateriaal voor zijn schilderijen.

Het verschil met de foto's van Hanicotte is dat deze onderdelen van diverse foto's gebruikte om er vervolgens één schilderij van te maken. Daarnaast geven de foto's een uniek beeld van het dagelijks leven in Volendam tussen 1901 en 1910. Hanicotte maakte foto's van kinderen, vissers, botters in de haven, het Noordeinde, schaatsers op de Zuiderzee en de rivier de Ye tussen Edam en Volendam, en uitbundig feestvierende Volendammers op de kermis op de Dijk en in de kroeg en tijdens Koninginnedag. Uniek omdat zijn foto's nu eens niet het harde bestaan in het vissersdorp weergegeven, maar de vrolijke en zoete kant van het bestaan in Volendam. Zijn composities en onderwerpkeuze,

afb. 17

Augustin Hanicotte, studie voor *Femme au bord du Zuiderzee*, afdruk van celluloid negatief 6 x 9 cm, collectie Zuiderzeemuseum, F057821

doorkijkjes en een onbevengend blik getuigen van een geofend kunstenaarsoog. Daardoor is ook de artistieke waarde van de foto's te classificeren als 'hoog'.

Wanneer we de foto's van Hanicotte vergelijken met de andere artistieke foto's in de collectie van het Zuiderzeemuseum vallen nog meer verschillen op. De foto's van Hanicotte zijn niet in scène gezet. Dit in tegenstelling tot foto's van de Frans-Algerijnse fotograaf Emile Fréchon (1848-1921) en de Nederlandse fotograaf Johannes Gerardus van Agtmaal (1912 - 1990). De enige fotograaf in de collectie die soms op eenzelfde manier werkte was de Edammer Jan Siewers (1848-1918) die het drama van de Watersnood van 1916 heeft vastgelegd. Vergelijkbaar met Hanicotte zijn de kermisfoto's van Siewers.

De foto's van Hanicotte hebben een ongekende potentie om te gebruiken in toekomstige tentoonstellingen en publicaties, omdat Hanicotte zoveel bijzondere onderwerpen heeft vastgelegd. Zijn foto's staan zoals beschreven aan de basis van belangrijke sleutelwerken die zich bevinden in diverse museumcollecties zoals *La Kermesse* in het Musée des Beaux-Arts te Valenciennes en het schilderij *L'enterrement du pêcheur (Begravenis van een visser)* in de collectie van het Zuiderzeemuseum. Op basis van al deze gegevens vind ik de foto's van

Augustin Hanicotte onmisbaar voor de collectie van het Zuiderzeemuseum.

Bronnen

Brian Dudley Barrett en André Groeneveld, *Volendam kunstenaarsdorp, het erfgoed van Hotel Spaander*, uitgeverij 'd Jonge Hond/ Zuiderzeemuseum, 2009

Dick Brinkkemper, Peter Kersloot, Kees Sier, *Volendam schildersdorp 1880-1940*, Waanders Uitgevers 2006

Raymonde Duval, Augustin Hanicotte (1870-1957), *Terugkeer van de kunstenaar naar Volendam*, Volendams Museum, 1995

Raymonde Duval, Augustin Hanicotte Colioure 1915-1945, Musée d'Art Moderne et Château Royal de Collioure, 14 september-22 oktober 2000

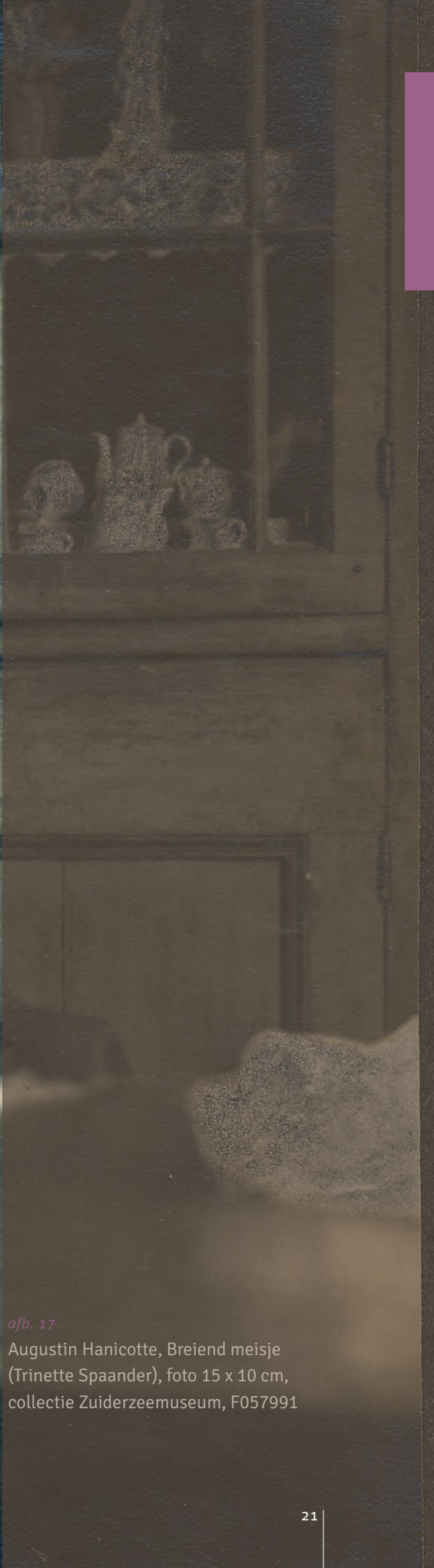
Fotografisch geheugen, Nederlands Fotogenootschap, diverse tijdschriften

André Groeneveld, Augustin Hanicotte en het zoete leven in Volendam. Onderzoek 'Op de museale weegschaal', Fotografisch geheugen, Nederlands Fotogenootschap 83 Sweet Life (zomer 2014): 4-7

Wim van Sinderen en Maartje van den Heuvel, *Fotografie! Een Bijzondere Collectie van de Universiteit Leiden*, Fotomuseum Den Haag; uitgeverij d'Jonge Hond, Zwolle, 2010

Met dank aan

Maartje van den Heuvel, Okke Groot, Joop van Schaik, Peter Veerman

afb. 17

Augustin Hanicotte, Breiend meisje
(Trinette Spaander), foto 15 x 10 cm,
collectie Zuiderzeemuseum, F057991